

ZATERDAG

Van Ian McEwan verschenen bij De Harmonie:

De laatste dag van de zomer

Tussen de lakens

De cementen tuin

De troost van vreemden

Het imitatiespel

Of sterven wij?

Het kind in de tijd

De brief in Berlijn

De dagdromer

Zwarte honden

Ziek van liefde

Amsterdam

Boetekleed

Solar

Eerste liefde

Suikertand

De kindervet

Ian McEwan

ZATERDAG

Vertaald door Rien Verhoef

De Harmonie Amsterdam

Voor Will en Greg McEwan

Bijvoorbeeld? Nou, bijvoorbeeld wat het betekent een man te zijn. In een stad. In een eeuw. In een overgangstijdperk. In een massa. Vervormd door wetenschap. Onder georganiseerd gezag. Onderworpen aan kolossale krachten. In een situatie die veroorzaakt werd door mechanisatie. Na het late fiasco van fundamentele verwachtingen. In een maatschappij die geen gemeenschap was en de persoonlijkheid devalueerde. Dankzij een zich vermenigvuldigende macht van de massa die het eigen ik wegcijferde. Die militair miljoenen uitgaf tegen vreemde vijanden, maar niet wilde betalen voor orde in eigen huis. Die verwildering en barbaarsheid toestond in zijn eigen grote steden en gelijktijdig de druk van menselijke miljoenen die hebben ontdekt wat eendrachtige krachten en gedachten kunnen uitrichten. Zoals megatonnen water organismen doen ontstaan op de bodem van de oceaan. Zoals eb en vloed stenen polijsten. Zoals winden rotsen uithollen. De mooie supermachinerie die een nieuw bestaan opent voor een ontelbaar mensdom. Zou je hun het bestaansrecht willen weigeren? Zou je hun willen vragen te gaan arbeiden en hongerig te worden terwijl jij genoot van verrukkelijke ouderwetse Waarden? Jij – jijzelf bent een kind uit deze massa en een broer van alle anderen. Of anders een ondankbare, een dilettant, een idioot. Zo, Herzog, dacht Herzog, omdat je me om een voorbeeld vraagt, zo gaat dat nu.

Saul Bellow, *Herzog*, 1964

EEN

Een paar uur voor zonsopgang merkt neurochirurg Henry Perowne als hij wakker wordt dat hij al half overeind zit en de dekens wegduwt, en daarna uit bed stapt. Het is hem niet duidelijk wanneer hij precies bij bewustzijn is gekomen en dat lijkt ook niet van belang. Hij heeft zo iets nog nooit gedaan, maar hij is niet geschrokken of zelfs maar lichtelijk verbaasd, want de beweging gaat gemakkelijk en is aangenaam in zijn ledematen, en zijn rug en benen voelen ongewoon sterk aan. Hij staat daar naakt naast het bed – hij slaapt altijd naakt – en voelt zijn volle lengte, zich bewust van de geduldige ademhaling van zijn vrouw en de winterse slaapkamerlucht op zijn huid. Ook dat is een aangename gewaarwording. Op de wekker naast zijn bed is het tien over halfvier. Hij heeft geen idee wat hij uit bed doet: hij hoeft niet naar de wc en wordt ook niet gehinderd door een droom of iets van de vorige dag, of zelfs door de toestand in de wereld. Zoals hij daar in het donker staat lijkt het wel of hij tevoorschijn is gekomen uit het niets, geheel gevormd, onbelast. Hij voelt zich niet moe, ondanks het tijdstip of zijn zware beroep, en ook knaagt er geen recent geval aan zijn geweten. Integendeel, hij is kwiek en helder en onverklaarbaar opgetogen. Zonder een besluit te nemen, zonder enige beweegreden begeeft hij zich naar het dichtstbijzijnde van de drie slaapkamerramen en ervaart zo’n soepelheid en lichtheid in zijn tred dat hij meteen vermoedt dat hij droomt of

slaapwandelt. Als dat zo is, zal hij teleurgesteld zijn. In dromen stelt hij geen belang; boeiender is de mogelijkheid dat dit echt zou zijn. En hij is geheel zichzelf, daar is hij zeker van, en hij weet dat de slaap achter hem ligt: weten wat het verschil is tussen slapen en waken, weten waar de grenzen liggen, is de kern van het gezonde verstand.

De slaapkamer is groot en ordelijk. Met bijna vermakelijk gemak glijdt hij erdoorheen, heel even bedrukt bij het vooruitzicht dat de ervaring eindig zal zijn, maar dan is die gedachte alweer weg. Hij staat voor het middelste raam en schuift voorzichtig de hoge houten blinden open, zodat Rosalind niet wakker wordt. Daarmee is hij even zelfzuchtig als zorgzaam. Hij wil niet dat hem wordt gevraagd wat hij uitvoert – welk antwoord zou hij kunnen geven en waarom zou hij dit moment prijsgeven door zich daarmee te vermoeien? Hij duwt ook het tweede van de blinden als een harmonica in de sleuf en tilt zachtjes het schuifraam op. Het is meters hoger dan hijzelf maar het glijdt soepel omhoog, opgehesen door zijn verborgen loden contragewicht. Zijn huid verstrakt van de februarilucht die om hem heen naar binnen stroomt, maar de kou deert hem niet. Van de tweede verdieping kijkt hij de nacht in, naar de stad in haar ijzige witte licht, de boomgeraamten op het plein en tien meter lager het hek met de zwarte pijlpunten als een rij speren. Het vriest een paar graden en de lucht is helder. Het schijnsel van de straatlantaarns heeft niet alle sterren volledig weggevaagd; boven de regency-gevel aan de overkant van het plein hangen flarden van sterrenbeelden aan de zuidelijke hemel. Deze gevel is overigens een reconstructie, een kopie – Fitzrovia werd in de oorlog een paar keer geraakt door de Luftwaffe – en pal daarachter staat de Post Office Tower, stadsig en smoezelig overdag, maar 's nachts, half verscholen en keurig verlicht, een heldhaftig aandenken aan optimistischer dagen.

En wat voor dagen zijn het nu? Verward en bang, bedenkt

hij meestal als hij tijdens zijn wekelijkse ronde tijd inruimt om hierbij stil te staan. Maar dat gevoel heeft hij nu niet. Hij buigt zich naar voren, met zijn gewicht op zijn handpalmen in de vensterbank, en geniet van de leegte en helderheid van het tafereel. Zijn gezichtsvermogen – altijd al goed – lijkt nog scherper te zijn geworden. Hij ziet het mica glimmen in de voetgangerstegels van het plein, en de duivenpoep wordt door de afstand en de kou bijna verhard tot iets moois, een soort sneeuwvlokken. Hij houdt van de symmetrie van de zwarte gietijzeren lantaarnpalen en hun nog donkerder schaduwen, en van het raster van de bestrate goten. De overvolle afvalbakken doen niet zozeer aan rommel als wel aan overvloed denken; de lege bankjes die om de ronde tuinen staan lijken minzaam te wachten op hun dagelijks verkeer – opgewekt kantoorvolk met middagpauze, de ernstige, ijverige jongens uit het Indiase studentenhuis, geliefden in stille vervoering of crisis, de schemerige drugshandelaars, de verpauperde oude vrouw met haar woeste, gekwelde kreten. Ga weg! roept ze soms urenlang achter elkaar, waarbij haar krijsende gegil klinkt als een moerasvogel of een beest in de dierentuin.

Zoals hij daar staat, ongevoelig voor de kou als een marmeren standbeeld, en uitkijkt op Charlotte Street, op een verkleinde wirwar van gevels, steigers en schuine daken, ziet Henry de stad als een succes, een geniale uitvinding, een biologisch meesterwerk – miljoenen krioelen om de lagen die zich in de loop der eeuwen als een koraalrif hebben opgehoopt en slapen, werken, vermaken zich, merendeels in harmonie, want vrijwel iedereen wil dat het werkt. En het hoekje van de Perownes zelf is een triomf van de gelijkvormige verhouding; het volmaakte vierkant dat is aangelegd door Robert Adam om de volmaakte cirkel van een tuin – een achttiende-eeuwse droom die wordt overgoten en omringd door moderniteit, van bovenaf door straatlicht en van onderaf door glasvezelkabels, koel drinkwater dat door bui-

zen stroomt en rioolwater dat in een vergeten ogenblik wordt afgevoerd.

Omdat hij zich vaak in zijn eigen stemmingen verdiept, verwondert hij zich over deze aanhoudende, vertekenende euforie. Misschien is er in zijn slaap op molecuulniveau een chemisch ongeluk gebeurd – iets als een dienblad met drank die omgevallen is, en waardoor dopamineachtige receptoren een vriendelijke waterval van intracellulaire gebeurtenissen op gang hebben gebracht; of het is het vooruitzicht van een zaterdag of het tegenstrijdige gevolg van uiterste vermoeidheid. Hij is de week immers geëindigd in een staat van ongewone uitputting. Hij kwam thuis in een leeg huis en is in bad gaan liggen met een boek, blij dat hij met niemand hoefde praten. Zijn belezen, al te belezen dochter Daisy heeft de biografie van Darwin gestuurd, die weer iets te maken heeft met een boek van Conrad dat ze wil dat hij leest en waaraan hij nog beginnen moet – de zeevaart, hoe moreel geladen ook, interesseert hem niet erg. Al een paar jaar houdt ze zich nu bezig met zijn volgens haar verbazende onwetendheid en begeleidt ze zijn literaire vorming, mopperend over zijn slechte smaak en ongevoeligheid. Daar zit iets in – meteen na school medicijnen gaan studeren en daarna de lange dagen van een aankomend arts, en toen volledig in beslag genomen door de neurochirurgieopleiding in combinatie met het toegewijde vaderschap – vijftien jaar had hij amper een niet-medisch boek aangeraakt. Anderzijds meent hij genoeg dood, angst, moed en leed te hebben gezien om stof aan wel vijf literaturen te bieden. Toch onderwerpt hij zich aan haar leeslijsten – ze zijn voor hem het middel om contact te houden terwijl zij het gezin ontgroeit en een onbekende vrouw wordt in een voorstad van Parijs; vanavond is ze voor het eerst in zes maanden weer eens thuis – nog een reden tot euforie.

Hij was achter met zijn opdrachten van Daisy. Terwijl hij met één teen af en toe een verse toevoer van warm water re-

gelde, las hij met wazige blik een relaas over de haast van Darwin om de *Oorsprong der soorten* af te krijgen, plus een samenvatting van de slotpagina's, die in latere edities nog werden gewijzigd. Tegelijk luisterde hij naar het nieuws op de radio. De onverstoorbare Blix had de VN weer toegeproken – de algemene indruk was dat hij de zaak van de oorlog niet bepaald bevorderd had. Omdat hij zeker wist dat er volstrekt niets tot hem door was gedrongen, zette Perowne de radio uit, bladerde terug en las alles nog een keer-tje. Nu en dan gaf deze biografie hem een behaaglijke heimwee naar een lieflijk groen Engeland met paard-en-wagens; en soms was hij lichtelijk terneergeslagen omdat een heel leven in een paar honderd bladzijden paste – als een pot zelfgemaakte chutney. En omdat een bestaan, met zijn ambities, netwerken van familie en vrienden, al zijn geliefkoosde, stevige bezit, zo gemakkelijk compleet kon verdwijnen. Naderhand ging hij languit op bed liggen om te bedenken wat hij zou gaan eten en herinnerde zich niets meer. Rosalind moest de dekens over hem heen hebben getrokken toen ze van haar werk kwam. Ze zou hem ook wel gekust hebben. Achtenveertig jaar en in diepe slaap om halftien vrijdagavond – dat is het moderne specialistenleven. Hij werkt hard, iedereen om hem heen werkt hard en deze week heeft hij er nog harder aan moeten trekken door een griepuitbarsting onder het ziekenhuispersoneel – zijn operatielijst was tweemaal zo lang als anders.

Dankzij wat evenwichtstoeren en gedraaf wist hij in één OK een operatie uit te voeren, in een tweede toezicht op een aankomend specialist te houden en in een derde kleine ingrepen te verrichten. Hij heeft op het ogenblik twee neurochirurgen in opleiding in zijn team – Sally Madden, die bijna bevoegd is en geheel betrouwbaar, en een tweedejaars specialist in opleiding, Rodney Browne uit Guyana, be-gaafd, hardwerkend, maar nog onzeker van zichzelf. Perownes anesthesist Jay Strauss heeft zijn eigen specialist in

opleiding, Gita Syal. Drie dagen lang heeft Perowne samen met Rodney gependeld tussen de drie οκ's – waarbij het geluid van zijn eigen klompen op de gewreven gangvloeren en het gepiep en geknars van de verschillende οκ-klapdeuren als orkestbegeleiding klonk. De lijst van vrijdag was kenmerkend. Terwijl Sally een patiënt dichtmaakte, ging Perowne naar de kamer ernaast om een bejaarde dame te verlossen van haar trigeminusneuralgie, haar aangezichtspijn. Deze kleine ingrepen kunnen hem nog altijd genoeg doen – hij is graag snel en nauwgezet. Hij gleed met een gehandschoende wijsvinger tot achter in haar mond om de weg te verkennen en stak toen met amper een blik op de beeldversterker een lange naald door de buitenkant van haar wang, helemaal tot aan de drielingzenuwknoop. Jay kwam van ernaast om Gita de vrouw heel even bij bewustzijn te zien brengen. Een elektrostimulans van de naaldpunt gaf een prikkeling in haar gezicht en zodra ze slaperig bevestigde dat het de juiste plaats was – Perowne zat in één keer goed – werd ze weer onder narcose gebracht en werd de zenuw 'gekookt' door thermocoagulatie met behulp van radiogolven. De kunst was haar pijn weg te nemen maar haar wel een besef van lichte aanraking te laten houden – kant-en-klaar in een kwartier, drie jaar ellende van felle, stekende pijn achter de rug.

Hij klemde de hals van een aneurysma van de middelste hersenslagader af – daar is hij min of meer een meester in – en deed een biopsie van een tumor in de thalamus, een gebied waarin geen operatie mogelijk is. De patiënt was een achtentwintigjarige beroepstennisser, die al aan acuut geheugenverlies leed. Toen Perowne de naald uit de diepten van de hersenen terugtrok zag hij in één oogopslag dat het weefsel abnormaal was. Hij had maar weinig hoop op radio- of chemotherapie. De bevestiging kwam in een mondeling verslag van het lab en die middag vertelde hij het nieuws aan de bejaarde ouders van de jongeman.